folklor/edebiyat, cilt:16, sayı:63, 2010/3

METİNDİLBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME: MUZAFFER İZGÜ'NÜN YEDİ UYURLAR ÖYKÜSÜ

Fatma Bölükbaş*

1. Metin Kavramı ve Metindilbilim

Fransızcada texte, İngilizcede text sözcükleri ile karşılanan metin, anlamsal ve mantıksal açıdan bir bütünlük taşıyan, bildirişim görevi üstlenen, tümce ve tümce değerindeki birimlerden oluşan dilsel bir yapıdır. Tümcenin, sözcüklerin rastgele ardı ardına sıralanmasıyla oluşmayacağı gibi, metin de tümcelerin sıralanmasıyla oluşmaz. Çünkü dilsel bir yapının metin olabilmesi için, bu yapı içindeki tümceler ya da sözcelerin çeşitli düzeylerde tutarlı ve bağdaşık bir bütün oluşturmaları gerekir.

Metin kavramı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde tanımlanmış, çoğu kez metin ile söylem aynı anlamı karşılayacak biçimde kullanılmıştır. Söylemin yapısal boyutuna ilişkin çalışmaların metindilbilim olarak adlandırılması bunu gösterir niteliktedir. Oysa Kocaman'a göre, 'eylemin irdelenmesindeki edimsel süreç söylemdir; metin ise bu edimsel sürecin ürünüdür' (Kocaman, 2003: 10). Özdemir'e göre, dilsel bir ürün olan metin, 'okumaya konu olan, anlatımsal bir bütünlüğü bulunan sözcelerin oluşturduğu somut bir varlıktır' (Özdemir, 1983: 32). Şenöz'e göre metin, 'kültürel değişim süreci içinde bilginin kurgulandığı ve düzenlendiği dile dayalı biçimlerdir' (Şenöz, 2005: 13). Günay (2003: 35) ise metni, 'belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünü' olarak tanımlar.

* Dr. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü fbolukbas@istanbul.edu.tr

Bir metnin bir tek anlamı vardır. Ancak bu anlam, metin yüzeyinden sıyrılıp alınabilecek yalınkat bir yorum değil; tam tersine metnin görünmeyen soyut katmanlarından, somut, biçimsel, yazılı ya da sessel katmanlarına dek çıkan çok zengin bir anlamdır. Anlam metnin içinde, metinle oluşur. Nasıl yazar metni yazarken oluşturursa, okur da okuma sürecinde kendi çabasıyla anlamı yaratır. Anlamın değişik yüzleri ve katmanları, çeşitli okuma yöntemleriyle sergilenebilir (Kıran ve Kıran, 2007). Metin çözümlemede önemli olan, görünüşte düzensiz durumdaki çok büyük olaylar kütlesini bir sınıflandırma ilkesi altında toplayabilmektir (Rifat, 1999). Bununla birlikte 'ayrıntılarda gizli olan heyecansal genellemeye, yazarın fikirlerine ulaşmaktır' (Pospelov, 1995: 105).

Yüksel (1995: 53)'in P.Pettit'in 'The Concept of Structuralism' adlı kitabından aktardığına göre, bir anlatı metnini tek bir olay oluşturmadığı için (metnin olay gelişimi, kişi ilişkileri, izlek gelişimi bağlamında değişik düzlemlerde yapıları olduğundan) anlatı metni ancak bu değişik düzlemlerdeki yapıların kavranmasıyla anlam kazanır ve yorumlanabilir. Bu nedenle de anlatı çözümlemesi alanındaki uygulamalarda tek bir yöntem söz konusu değildir. Metindilbilim bu yöntemlerden sadece biridir.

Metinlerin niteliğini belirleyen temel ölçütlerden birinin dil olduğu düşünüldüğünde, metinlerin çözümlenmesinde, metni içerisinde üretildiği dilden koparmak, bağımsız olarak incelemek olanaksızdır. Bu yüzden 1960'lı yıllarda dilbilim ile beslenen metin dilbilimi gelişmiştir. Yazar tarafından oluşturulan metin kodu, metindilbilimsel yöntemlerle çözülmeye çalışılır.

Metni çözümleme, metnin işleyiş biçimini, belirlediği amaca nasıl ulaştığını ya da okuyucu üzerinde bazı etkilerin nasıl yaratıldığını göstermek, incelenecek metnin mantıksal yapısını ve temel düşünce biçiminin bulunmasına katkı sağlamak, yazınsal etkinliğin mantıksal gelişimini ve tutarlılığını çözümlemektir (Sığırcı, 2005). 1960'lı yıllara gelindiğinde dilbilim içerisinde tümce ötesi dilbilim çalışmalarının başlaması ile birlikte metinlerin incelenmesinde dilbilim yöntemlerinin kullanılmasının gerekliliği genel olarak kabul görmüştür (Aydın, 2007). Çünkü iletişimin temelinde tümcelerden daha büyük dilsel birimler yani metinler bulunmaktadır. Metnin, tümcelerden oluşan değil; tümceleri araç olarak kullanan bağlama dönük anlamlı bir yapı olduğu düşünüldüğünde, metinlerin incelenmesinde, tümce incelemelerindeki gibi geleneksel dilbilgisi yöntemlerinin dışında bir inceleme yöntemi gerekmektedir. Bu durum dilbilimden metindilbilimin doğmasına yol açmıştır.

Dilbilim ile yazınsal çözümlemenin ara hattında metindilbilim gelişmiştir. 'Bu yeni dal, tıpkı eski biçembilim gibi, betimsel ve eleştirel bir bakış açısıyla kendini çevreleyen toplumsal yapılarla ilişkileri içinde ya da dışında, bir metnin değişik yapılarını ortaya koymaya çalışır' (Kıran ve Kıran, 2002: 279).

Metin konusunda olduğu gibi, metindilbilim konusunda da çeşitli kavram karışıklıkları ve farklı terimler (metinbilim, metindilbilim, söylem çözümlemesi, betiksel dilbilim, betik bilimi) söz konusudur. Aksan (1999)'a göre, gerek söylem çözümlemesi, gerekse metindilbilimi konu ve uygulamalarıyla çoğu zaman birbiriyle örtüşmekte, kimi bilginlerce her ikisi aynı alan olarak kabul edilmektedir. Vardar (1988) ise Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde, metindilbilim terimine hiç yer vermemiş, onun yerine betiksel dilbilim terimini kullanmıştır. Bu terimi 'Tanımlanabilir bir bildirişim işlevi yerine getiren dil birimleri olarak ele aldığı betikleri, yüzeysel yapıda yakınlık ve uyumluluk, derin yapıda dış dünya ya da gönderge düzlemiyle ilişkileri bakımından tutarlılık vb. ilkeler uyarınca belirlemeye, bu alanda biçimsel bir tanımlamaya ulaşmaya çalışan inceleme türü" olarak

tanımlamaktadır.

Metindilbilim, yazılı metinlerin kuruluşunda, tümce ötesi dilsel yapılardaki ilişkileri inceler. Başka bir deyişle, metinlerin üretilme ve alımlanmasındaki düzenlilikleri saptamaya çalışır. Hengirmen (1999: 276)'e göre metindilbilimi, 'dili tümceler arası bağlantıları temel alarak inceleyen, dil kullanımını metin üretme olarak gören, metinleri bir bütünlük içinde ele alan bilim dalıdır.'

Diğer bilim dallarında olduğu gibi metindilbilimde de değişik akımlar, çeşitli inceleme yöntemleri söz konusudur. Bu akımlardan kimileri metinlerin iletişimsel boyutunu incelemelerinin odak noktası yaparken, kimileri de dilbilgisel bağlardan yola çıkar. Çeşitli metin inceleme yöntemleri birbirinden değişik de olsa, tümünün inceleme birimi metindir. Daha açık bir deyişle inceleme konusu artık metin içindeki tek tek tümceler değil, metnin tümü, metni oluşturan öğeler arasındaki bağlar, metnin bir bütün olarak yapısı ve işlevidir.

Tümce ötesi bir anlayışla inceleme konusuna eğilen metindilbilim, bir şiir, bir öykü, bir dilekçe, bir gazete makalesi ya da herhangi bir bilimsel yazı olsun, her türlü dilsel olguyu metin yapan ölçüt ve kuralları saptar. Böylece çeşitli metin türleri arasındaki değişik yapı ve işlev özelliklerini ortaya çıkarır. Metinlerle gönderme yaptıkları gerçekler/olgular arasındaki ilişkileri araştırır, metinlerin anlamsal yapılarını belirlemeye çalışır. Kullanım bağlamlarını bularak, hangi koşullar altında çeşitli ürünlerin ne tür iletişimsel işlevler üstlendiklerini saptar. İşte, metindilbilimin tüm bu veri ve uygulamaları, hem üretilen metinlerin daha düzgün ve işlevsel olmalarına, hem de karşılaştığımız metinlerin daha kolay anlaşılmasına ve yorumlanmasına yardımcı olur. Yorum ya da çok anlamlılık dediğimizde ilk akla gelen metin türü, yazınsal ürünler olur. Yazınsal ürünlerin de yapılarını inceleyen metindilbilim, bunların alımlanmasına/yorumlanmasına yardımcı ipuçları sunar, yorumların metin örgüsü açısından sağlam temeller üzerine oturmasına olanak sağlar (Oraliş ve Ozil, 1992).

Metindilbilimin amacı, metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Metindilbilim, metinlerin yerine getirmesi gereken ölçütleri belirlemeye, metin türleri arasındaki ortak ve farklı özellikleri betimlemeye ve açıklamaya çalışır. Metinlerin belli bir bağlamda nasıl kullanıldıkları ile insanlar arası bildirişimde taşıdıkları işlevler, metindilbilimin araştırma kapsamındadır (Şenöz, 2005).

2. Metnin Yapısı ve Metnin İncelenmesi

Metin kavramını, kendisini oluşturan tümce dizilerinin birbirlerine *bağdaşıklık* ve *tutarlılık* ölçütleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturmasıyla meydan gelen, belli bir amaçla üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılan yazılı ya da sözlü bir dilsel ürün olarak tanımlayabiliriz. Bir metnin üretilme amacına uygun olması ve kendisi aracılığıyla aktarılmak istenen iletinin doğru bir biçimde kavranabilmesi için sahip olması gereken iki temel ölçüt vardır: *Bağdaşıklık* ve *tutarlılık (Onursal, 2003)*. Metinbilimsel yaklaşıma göre metin çözümlemede temel alınan *küçük yapı* (microstructure) metnin bağdaşıklık görünümlerini, *büyük yapı* (macrostructure) ise metnin tutarlılık görünümlerini kapsar.

Bu çalışmamızda Muzaffer İzgü'nün Yedi Uyurlar adlı mizahî öyküsünü metindilbilimin ilke ve yaklaşımları ışığında inceleyeceğiz. Bu inceleme yoluyla metnin bağdaşıklık görünümlerini yansıtan küçük yapısını (microstructure) ve metnin tutarlılık görünümlerini

yansıtan büyük yapısını (macrostructure) ortaya koymaya çalışacağız.

2.1. Öyküdeki Küçük Yapı

Tümcelerin birbirlerine eklemlenerek bir metin oluşturmasını sağlayan yinelemeler, öngönderim ve artgönderimler, örtük anlatımlar, eksiltili yapılar, tümceler arası bağıntı öğeleri gibi ölçütler doğrudan metnin küçük yapısıyla ilgilidir. Metni oluşturan bu ölçütler bağdaşıklık olarak adlandırılır. Bağdaşıklık, metni oluşturan yapıların dilsel bütünlük sağlayacak biçimde birbirlerine bağlanmaları anlamına gelmektedir.

2.1.1. Öyküdeki Yinelemeler: Bir metnin anlamı, anlatıdaki bazı durumların nesnelerin ya da kişilerin değişimi, dönüşümü ya da noktasal değişkenlikler içeren olayların anlatı boyunca yinelenmesiyle oluşur (Günay, 2003). Metindeki yinelemeler tek bir sözcüğün, sözcük öbeğinin ya da bir tümcenin tekrarlı kullanımı biçiminde yapılabilir. Metnin üretiminde yinelemelerin kullanımı, metnin anlaşılmasında ve hedeflenen iletinin okura doğru olarak aktarılmasında son derece önemlidir.

Yedi Uyurlar adlı öyküde, en çok yinelenen sözcük 'yedi'dir. *Yedi* sözcüğü 70 kez yinelenmiştir. Bu sözcüğün yinelenmesi, öykünün konusuyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü öyküde *yedi* arkadaşın bir mağarada *yedi* gün *yedi* gece uyuyakalmaları ve bu *yedi* günlük sürede ülkede meydana gelen değişiklikler anlatılmaktadır. (Yedi, masal ve destanlarda en çok kullanılan formulistik sayılardan biridir. Bu öykü de Yedi Uyurlar efsanesinden yola çıkılarak oluşturulmuş ve mizahî dille günümüze uyarlanmış bir öyküdür.)

Öyküde *arkadaş* sözcüğü 26 kez yinelenerek kader birliği içinde hareket eden yedi kişinin bağlılıkları vurgulanmaktadır. *Helal* ve *helalleşmek* sözcükleri 12 kez yinelenmiş ve bu yolla öykü kahramanlarının dürüstlüklerine, manevî değerlerinin yüksek olduğuna göndermede bulunulmuştur. Ayrıca, öyküye efsane tarzı bir anlatım kazandırmak amacıyla "idi" ad eylemi 85 kez yinelenmiştir.

Öyküde sözcük yinelenmelerinin yanında, tümce yinelemeleri de söz konusudur. '*Yedi arkadaş, yedisi birden yola çıktılar.*' tümcesi 4 kez, '*Ve onlar arkadaştılar*.' tümcesi de 8 kez yinelenerek metnin bölümleri arasında bağıntı öğesi olarak kullanılmıştır.

2.1.2. Öyküdeki Artgönderimler: Gönderimler, metindeki bağdaşıklığı kurarak bilgi akışındaki sürerliliği sağlayan öğelerden biridir. Metinde bir sözcük önce söylenir, sonra farklı sözcükler ya da ekler aynı sözcüğe gönderimde bulunur. Buna artgönderim denir. Art gönderim adıllarla, sıfatlarla, eklerle ya da belirteçlerle yapılabilir. Öyküde saptanan artgönderimsel ilişki örnekleri şunlardır:

1. tümce ile 2. ve 3. tümceler arasında adıl kullanılarak oluşturulmuş artgönderimsel ilişki vardır: *Yedi arkadaş, yedisi birden yola çıktılar. Ve* ***onlar*** *arkadaştılar. Ve* ***onların*** *bir de köpek****leri*** *var idi.* (onlar ve '–leri' 3. çoğul iyelik eki 'yedi arkadaş'a gönderimde bulunmaktadır.)

8. tümce ile 9. ve 10. tümceler arasında da adıl kullanılarak oluşturulmuş artgönderimsel ilişki vardır: *Arkadaşlar, kim ki kimden önce hazırlana, bir ötekine yardım ede.* ***Onun*** ***eli****nden tuta, azığın****ı*** *torbaya koya, üst başın****ı*** *çıkınlaya… Hazırlanacak bir tek kişi kalsa, ötekiler* ***ona*** *yardım ede, yöre****si****nde fır fır döne.* (Bu örnekte de onun ve ona sözcükleriyle

hazırlığını tamamlayamayan kişilere gönderimde bulunulmuştur.)

Öyküde adıllarla oluşturulan artgönderimlerin yanında, sıfatlarla yapılan artgönderimler de vardır. Örneğin 60. tümcede geçen 'sadık' sıfatına 61. ve 62. tümcelerde artgönderimde bulunulmaktadır: *Ama köpek **sadık** köpekti, eşyaların yanından hiç **ayrılmadı**. Çok **acıktı**, istese torbayı parçalar, içindeki kuru şeyleri **yer idi**, ama **yemedi**, sahiplerini **bekledi**. Köpek yedi kişiyi **bekledi**.*

Öyküde, belirteçlerle yapılan artgönderimler de vardır: *Sanki bir düdükle yola çıkmış, bir düdükle **oraya** gelmiş idiler.* (75. tümce) 'Oraya' sözcüğü önceden kararlaştırdıkları buluşma yerine gönderimde bulunmaktadır.

2.1.3. Öyküdeki Öngönderimler: Öngönderimler, 'doğrusal olarak işlenen söylem yapısı içerisinde henüz söyleme dahil olmayan, ancak ileride dahil olacak öğelere yapılan gönderimlerdir' (Güner, 2008: 6). Metinde daha sonra ayrıntıları verilecek kişi, olay ya da kavramın metnin başında kısaca yer almasıdır.

Öyküde saptanan öngönderimsel ilişki örnekleri şunlardır:

Öyküdeki 193, 194 ve 195. tümceler, 196 tümceye öngönderimde bulunmaktadır. *Yazın serin olur, kışın sıcak olur.(193) Yazın eser, hangi deliğinden üfler bilinmez, ama üşütmez, hoş olur insan, yorgunluğu hemen geçer, uyur gider.(194) Kışınsa yorgan tepende, ayağın sıcacık.(195) İşte öyle bir **mağara**. (196).* Metinde ilk önce bir yerin özellikleri anlatılmış, daha sonra o yerin mağara olduğu belirtilmiştir. 'Mağara' sözcüğü kullanılmadan önce onun özellikleri verilerek öngönderimsel ilişki kurulmuştur.

2.1.4. Öyküdeki Örtük Anlatımlar: Örtük anlatım, metinde sözü edilmeyen ancak metinde geçen bazı ifade ya da sözcüklerden yola çıkarak ulaşılabilecek bilgilerdir. Başka bir söyleyişle, söylenenden söylenmek istenenin çıkarılması ya da sezdirilmesidir.

Örneğin, öyküdeki 257 – 260. tümcelerden, yedi gün önce her şeyin daha ucuz olduğu ve bir haftada ekmek ve helvaya normalin çok üstünde zam geldiği çıkarımı yapılabilir: '*Bakkalda ekmek de helva da buldular. Ve kulaklarına ve dahi gözlerine inanamadılar. Hiç olur mu idi? Köy bakkalı binliğe, kuruşlukmuş gibi bakmış idi.'*

155. tümce de örtük anlatıma örnek olarak gösterilebilir: *Ekmek börek olmuş, soğan tatlılanmış idi.* Bu tümceden yola, yedi arkadaşın daha önceki hayatlarında mutsuz oldukları ve gittikleri mağarada huzur ve mutluluğu buldukları çıkarılabilir.

2.1.5. Öyküdeki Eksiltili Yapılar: Eksiltili yapı, olağan koşullardaki biçimine oranla kimi öğeleri eksik olan ama anlamayı aksatmayan dizimdir (Vardar, 1988: 95). Bir başka deyişle, metinde anlam kaybına yol açmayacak biçimde bazı öğelerin kasıtlı olarak kullanılmamasıdır. Eksiltili yapılar, metinde önceki tümceyle ya da tümcelerle geriye dönük ilişki kurmak için kullanılır. Zaten metindeki her tümcenin bağlam içinde değerlendirilmesi gerekir.

Öyküdeki özne eksikliği biçiminde kullanılmış eksiltili yapı örnekleri:

(Onlar) Böyle sözleştiler, sözlerinde durdular. (35) (Siz) Gönlünüzü hoş tutun. (87)

Öyküdeki yüklem eksikliği biçiminde kullanılmış eksiltili yapı örnekleri:

Gök yeri öptü, yer göğü… (öptü). (63) Ve onlar… (yedi arkadaştılar.) (197) Bir somun ekmek, biraz helva… (olsa.) (252)

Öyküdeki nesne eksikliği biçiminde kullanılmış eksiltili yapı örnekleri:

Birinin tırnağı sızlasa, ötekinin de (tırnağı) sızlar idi. (25) Birinin burnu aksa, ötekinin de (burnu) akar idi. (26) Avuç avuç içtiler, (suyu) yüzlerine sürdüler. (172)

Öyküdeki tümleç eksikliği biçiminde kullanılmış eksiltili yapı örnekleri:

(Kocalarına) Kötü kötü baktılar. (107) Öteki dört kadın (kocalarına) beddua etmediler, kötü söz etmediler. (112) Işığınızı yakacaksınız, (mağarada) ilerleyeceksiniz.(191)

Öyküdeki tamlayan eksikliği biçiminde kullanılmış eksiltili yapı örnekleri:

Kalırız amma (sizin) yolunuzu gözleriz. (89) (Kocalarının) Artlarından su dökmediler. (108) İçlerinden biri, '(Senin) Gidişin olsun, (senin) dönüşün olmasın herif!' dedi. (109) Yedi gün, yedi gece içinde köpek, tüm torbaları açmış, (torbanın) içindekileri yemiş idi. (240)

Öyküde, bu örneklerde de görüldüğü gibi eksiltili yapılara sıkça yer verilmiştir. Ancak, bu eksiltili yapılar herhangi bir anlam daralmasına neden olmamakta ve tümceler arası bağdaşıklık ilişkisini güçlendirmektedir.

2.1.6. Öyküdeki Bağıntı Öğeleri: Dilsel bir yapının metin olabilmesi için, bu yapı içindeki tümcelerin birbiriyle çeşitli düzeylerde ilişkili olmaları gerekir. Tümceler arası ilişkiler, bağıntı öğeleriyle sağlanır. Bağıntı öğeleri tümceleri *amaç* (için, amacıyla, -sIn diye…), *neden-sonuç* (çünkü, bu nedenle, bunun için, bu yüzden, o zaman, böylece…), *karşıtlık* (ama, oysa, fakat, ancak, yalnız, buna karşın, bile, tam tersine, ne var ki, ne yazık ki…), *birliktelik* (ve, ile …), *pekiştirme* (hatta, üstelik, ayrıca, bundan başka…) ve *karşılaştırma* (ya…ya, hem…hem, ne…ne, gerek…gerek…) anlamlarıyla birbirine bağlarlar.

Öyküdeki tümceler arası bağıntı öğelerine baktığımızda, 311 tümcenin 46'sının 've' bağlacı ile başladığını görmekteyiz. Bu kullanım, metne şiirsellik ve ritim kazandırmaktadır.

Öyküde bağıntı öğesi olarak en çok karşıtlık ilişkisi kuran 'ama' bağlacı kullanılmıştır: 6., 28., 34., 40., 60., 61., 89., 112., 114., 124., 141., 186., 194., 224., 225., 239., 249., 251. ve 269. tümceler. Bu tümceler, beklenenin tersinin yapıldığını anlatan tümcelerdir. Zaten öykünün geneline bakıldığında, beklenmedik olaylar bütünü söz konusudur: Öykünün efsane gibi başlayıp günümüz Türkiyesinin sorunlarının eleştirisiyle sonlanması, yedi gün mağarada uyuyakalan yedi kişinin bir haftada olan hızlı değişim karşısındaki şaşkınlıkları, vb.

Öyküde karşıtlık ilişkisi kuran başka bir bağlaç da 'meğer'dir.

Bir dünya varmış meğer. (162) Bu dünyanın kokusu başka, tadı başka. (163)

'Meğer' bağlacı ile örtük anlatım yapılarak okuyucunun öykü kahramanlarının daha önceki yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunması sağlanmıştır.

Öyküde, tümceye karşılaştırma anlamı 'ne… ne' bağlacı sıkça (217. tümcede 8 kez

kullanılmış.) kullanılarak öykü kahramanlarının yedi gün kaldıkları mağara ile şehir yaşamı karşılaştırılmıştır.

2.2. Öyküdeki Büyük Yapı

Büyük yapı, metnin genel anlamsal yapısının incelenmesine yönelik aşamaları kapsar. Metindeki özelleştirme ve genelleştirmeler, neden-sonuç ilişkileri, karşılaştırmalar ve karşıtlık ilişkisi gibi aşamaları kapsayan tutarlılık görünümleri ile olay örgüsü, anlatıcı ve bakış açısı, öykünün genel yapısı, öykü kişileri, öykünün zaman ve uzamı gibi konular öykünün büyük yapısı bağlamında ele alınır.

2.2.1. Öyküdeki Tutarlılık Görünümleri: Tutarlılık, metnin tümceleri arasındaki anlamsal ve mantıksal bütünlük ilişkilerini oluşturan metinsellik ölçütüdür.

Bir metni tutarlılığı bakımından incelemek, üstyapı olarak genel metin çerçevesinde, metnin tümünü anlamsal olarak değerlendirmek demektir (Günay, 2003).

Metin içinde her ne kadar birbirlerine bağlı olsalar, birbirlerini bütünleseler de, bağdaşıklık ve tutarlılık olguları düzey açısından birbirinden farklıdır. *Bağdaşıklık* metnin yüzeyinde dilsel öğeler aracılığıyla görülebildiği halde, *tutarlılık* derin yapıda oluşan anlamlar arasındaki mantıksal bağlantıdır ve tutarlılığı gösteren belirli dilsel öğeler bulunmamaktadır. Bu nedenle, *tutarlılık* ilk bakışta metnin yüzeyinden algılanamaz, belli bir yorum süreci gerektirir (Onursal, 2003).

Öykünün tutarlılığı bakımından yapılacak bir incelemede, öyküdeki özelleştirme ve genelleştirme ilişkileri, neden-sonuç ilişkileri ve karşılaştırmalar dikkate alınmalıdır. Bu ilişkilerin incelenmesi, öykünün bir bütün olarak anlaşılmasına yardımcı olur.

Öyküdeki Özelleştirme İlişkileri: Özelleştirme ilişkisi, metnin bütünlüğünü bozmadan ilgili ayrıntıların aktarılması, böylece metnin söze dökülmemiş bölümlerinin metin çözücünün zihninde canlandırılması demektir (Uzun, 1995).

İncelediğimiz öyküdeki özelleştirme ilişkisine bir örnek verecek olursak:

Öyküde, 152. tümce ile 153. ve 154. tümceler arasında özelleştirme ilişkisi kurulmuştur: *Her şeyin tadı değişmiş idi.(152) Ekmek börek olmuş, soğan tatlılanmış idi. (153) Ellerini attıkları katı iken, ağza girince şurup oluyor idi.(154)* Burada, ilk önce her şeyin tadının değişmiş olduğu söylenmiş, ardından ilgili ayrıntılara yer verilmiştir. Bu ayrıntılar yoluyla, okuyucunun zihninde metinde söylenmeyen başka çağrışımların da oluşmasına olanak sağlanmıştır.

Öyküdeki Genelleştirme İlişkileri: Metnin tutarlılık yapısının oluşturulmasında tümceler arasındaki genelleştirme ilişkileri de önemlidir. Genelleştirme yoluyla yazar, okuyucuya vermek istediği düşüncenin daha somut biçimde algılanmasını sağlar.

İncelediğimiz öyküdeki genelleştirme ilişkisine bir örnek verecek olursak:

24. tümce ile 25, 26 ve 27. tümceler arasında genelleştirme ilişki bulunmaktadır: *Ve onlar arkadaştılar. (24) → Birinin tırnağı sızlasa, ötekinin de sızlar idi. (25) Birinin burnu aksa, ötekinin de akar idi. (26) Ve birbirlerine güvenirler idi. (27)* Yazar burada, 'arkadaş' kavramıyla ilgili vermek istediği etik mesajı, genelleştirme ilişkisi yoluyla vermiştir.

Öyküdeki Neden-Sonuç İlişkileri: Metindeki tümce içi ya da tümceler arası neden-sonuç ilişkileri, metnin tutarlılığı ve anlamlandırılması bakımından önemlidir.

Yedi Uyurlar adlı öykü, neden-sonuç ilişkileri üzerine kurulmuştur: *Yedi arkadaşın hafta sonu tatillerini şehirden uzak bir yerde değerlendirme istekleri → mağaraya gitmeleri; mağaranın huzur verici olması → mağarada yedi gün uyuyakalmaları → ülkedeki hızlı değişimlerden habersiz kalmaları ve yedi gün işe gitmedikleri için türlü gerekçelerle işlerinden atılmaları.*

Öyküdeki Karşılaştırmalar: Metinde karşılaştırma ilişkisi, okuyucuya iletilmek istenen mesajı daha somut biçimde sunmak ve metnin anlamsal-mantıksal bütünlüğünü sağlamak amacıyla kurulur.

İncelediğimiz öyküde 217. tümcede kır yaşamıyla kent yaşamı karşılaştırılmakta, kır yaşamı üstün tutulmaktadır: *Ne araç sesi, ne saat zili, ne karı dırdırı, ne bakkalın çatık kaşı, ne kasabın oynayan başı, ne müdürün tafrası, ne şefin havası, ne elektrik su parası, yok idi.*

260–263. tümcelerde, yedi gün öncesi ve yedi gün sonrası arasındaki fiyat farkları dolaylı olarak karşılaştırılmıştır: *Köy bakkalı binliğe, kuruşlukmuş gibi bakmış idi. Şöyle binliği eline almış, tekrar elini uzatmış idi. Şuncacık helvaya, yedi somuna binlikler yetişmiyor idi. İçlerinden biri, "Biz yedi gün değil de yedi yıl falan uyumuş olmayalım" dedi.*

2.2.2. Öyküdeki Anlatıcı ve Odaklayım (Bakış Açısı): Metinde, varlıkları ve nesneleri betimlemek için seçilen bakış açısına odaklayım denir. Anlatılarda üç tür odaklayım söz konusudur: Sıfır Odaklayım, dış odaklayım ve iç odaklayım.

Sıfır odaklayımda anlatıcı kendisinden 'ben' diye söz etmez, hep 3. tekil kişi adılı 'o'yu kullanır. Anlatıcı, her zaman her yerdedir. Anlatı kişileriyle ilgili her şeyi, onların düşüncelerini, niyetlerini bilir ya da sezer, kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir, aynı anda farklı yerlerde meydana gelen olayları betimler.

Dış odaklayımda anlatıcı yine olayların dışındadır. Gördüğü ve duyduğu (ya da gördüğünü ve duyduğunu zannettiği) şeyleri nesnel bir biçimde anlatır ve betimler. Böylece, yorum yapmaktan kaçınır. Kısacası dış odaklayım, kahramanların düşünceleriyle ilgili bilgileri ve her türlü öznelliği dışlar.

İç odaklayımda ise anlatıcı tıpkı kahramanın kimliğine bürünmüş gibi, kahramanın düşündüğü, hissettiği ve yaptığı şeyleri anlatır. İç odaklayım, bir kişinin kurmaca öznesi olduğu, öyküdeki bütün olayların onun gözüyle anlatıldığı sınırlı bir bakış açısıdır (Kıran ve Kıran, 2007).

Yedi Uyurlar adlı öyküde *sıfır odaklayım* tekniği kullanılmıştır. Öykünün başından sonuna kadar 3. çoğul kişi adılı 'onlar' kullanılmıştır. Çünkü öyküde tek bir kahraman (o) yoktur, öykü kahramanı yedi kişiden oluşan (onlar) bir arkadaş grubudur. Sıfır odaklayımda anlatıcı *her şeyi bilen tanrısal bakış açısı*na sahip olduğundan bu tür anlatılar daha nesnel ve inandırıcıdır.

2.2.3. Öykü Kişileri: Öykü kişilerinin özellikleri, olayların şekillenmesinde etkilidir. İncelediğimiz öykünün başkişileri *yedi arkadaş*tır. Öyküde bu yedi kişinin adları okuyucuya verilmemiş; bunun yerine '*Onlar yedi arkadaştılar'* tümcesi tekrarlanarak onların ayrı bireyler değil, aynı kaderi paylaşan bir takım oldukları tezi okuyucuya iletilmiştir. Öykü boyunca, öykü kişilerinin dış görünümleri ya da sosyal statüleriyle ilgili bilgi verilmemiş,

ancak öykünün sonunda 291. tümceden sonra (*Ve onlar işlerinden oldular.*) bu kişilerin meslekleri belirtilmiştir (291–311. tümceler arası.). Yedi arkadaşın biri öğretmen, biri memur, biri işçi, biri tezgâhtar, biri simitçi, biri emekli, biri de yüksek okul öğrencisidir.

Öyküde yedi arkadaşın dış görüntülerine ilişkin bilgi bulunmazken, kişilik özellikleri ve ruhsal durumları okuyucuya sezdirilmektedir. 8., 9. ve 10. tümcelerde birbirlerine bağlılıkları ve yardımseverlikleri vurgulanmaktadır: *Arkadaşlar, kim ki kimden önce hazırlana, bir ötekine yardım ede. Onun elinden tuta, azığını torbaya koya, üst başını çıkınlaya… Hazırlanacak bir tek kişi kalsa, ötekiler ona yardım ede, yöresinde fır fır döne.*

33. ve 35. tümcelerde alçakgönüllülükleri belirtilmektedir: *Ama iyi hazırlanmışlıklarından dolayı gururlanmadılar, ötekilere yukarıdan bakmadılar. Eksikleri tamamlarken sanki kendi eksiklerini tamamlıyorlarmış gibi alçak gönüllü idiler.*

46. ve 47. tümcelerde manevi duygularının güçlü olduğu sezdirilmektedir: *Yola çıkmadan önce helalleştiler. Çünkü onlar helali, haramı biliyorlardı.*

158., 159. ve 162. tümcelerden, eski yaşamlarında mutsuz oldukları, huzura hasret kaldıkları çıkarılabilir: *Ekşi nar tatlanırmış tatlı yerde. Kara ekmek apak olurmuş mutlu yerde. Bir dünya varmış meğer.*

217. tümceden kent yaşamında mutsuz oldukları ve geçim sıkıntısı çektikleri anlaşılmaktadır: *Ne araç sesi, ne saat zili, ne karı dırdırı, ne bakkalın çatık kaşı, ne kasabın oynayan başı, ne müdürün tafrası, ne şefin havası, ne elektrik su parası, yok idi.*

2.2.4. Öykünün Zaman ve Uzamı:

Her anlatı, başlangıç durumundan bitiş durumuna giden olayların süredizimsel bir sıra içinde anlatımından oluşur. Anlatılarda zaman, başlangıçtan bitişe doğru çizgisel olarak devam edebileceği gibi, daha önceki olayları anımsatmak amacıyla geriye dönüş tekniği de kullanılabilir.

İncelediğimiz öyküdeki zaman, başlangıçtan bitişe doğru çizgisel bir sıra izlemektedir (D→D'): Kent yaşamından uzaklaşmak için yola çıkma → Mağaraya gitme → Mağarada yedi gün uyuyakalma → Uyanma → Ülkedeki hızlı değişimlerle yüzleşme → Eve dönme → Yedi gün işe gitmedikleri için işten atıldıklarını öğrenme.

Gerçeklikten hareket edilen anlatılarda, yazar olayları belli bir zamana, saate, mevsime, döneme oturtmaya özen gösterir ve bu dönemin çeşitli özelliklerini verir. Bunun için de kimi zaman, ansiklopedik göndergeler kullanılmadığında, kişilerin giyimlerine, kullandıkları dile, günün koşullarına ilişkin zamansal bilgiler verilir (Kıran ve Kıran, 2007). Bu bağlamda öyküyü değerlendirdiğimizde, öykünün yazıldığı dönemin sosyal özelliklerini yansıttığını söyleyebiliriz. Yedi Uyurlar adlı öykü, 1984 yılında yazılmıştır. Bilindiği gibi 80'li yıllar, ülkemizin ekonomik ve sosyal yönden hızlı bir değişim içine girdiği yıllardır. Bu yıllara ait gönderimler öyküde şöyle anlatılmaktadır: *Dolmuşa bindiler, o direksiyondaki adam elini açtı, açtı, açtı da açtı, "Dağdan mı indiniz, haberiniz yok galiba, petrole ühüü ne zam geldi, ne zam." dedi. (274) "Bir haftada mı?" diye sordu biri. (275) "Bir haftayı az mı sandın sen arkadaş?" (276) Bir başka dolmuşa bindiler. (277) Gazeteyi gördüler. (279) "Devalüasyon… Dolar fırladı, uçtu." (280) Ve onlar doların fırladığı yeri gördüler…* (281) *"Biz gerçekten yedi gün, yedi gece uyumadık, yedi gün içinde bunca yasa çıkarılamaz, bunca yasa ve YÖK kararı uygulamaya konulamaz. Biz galiba beş yüz yıl falan uyuduk." (307)*

Öyküde birbirine karşıtlık oluşturan iki uzam söz konusudur. Bunlardan biri öykü kahramanlarının içinde huzur buldukları *kır ve mağara*, diğeri ise sıkıntı ve karamsarlığa düştükleri *şehir*dir. Zaten öykünün anlamsal yapısı bu iki uzamda geçen karşıtlıklar üzerine kurulmuştur. Öyküdeki bu iki uzam arasındaki karşıtlıkları şu şekilde gösterebiliriz:

Değerler	Kır ve Mağara	Şehir
Huzur	+	-
Karamsarlık	-	+
Güven	+	-
Sosyal statü farkı	-	+
Paylaşımcılık	+	-
Ekonomik kaygı	-	+
Gerginlik	-	+
Yardımlaşma	+	-
Dostluk	+	-
Zaman kaygısı	-	+

2.2.5. Öykünün Genel Yapısı: Öykünün genel yapısı, öyküyü oluşturan olaylar dizisinin birbirleriyle bağlantılarından oluşur. Bu olaylar dizisinin her biri öykünün oluntularıdır.

Oluntu, kendi başına bir anlatı oluşturan, bir dönüşüm içeren ve tüm anlatının bir öğesi gibi onunla bütünleşen bir metin parçası olarak tanımlanabilir (Kıran ve Kıran, 2007). İncelediğimiz öykünün oluntularını şu şeklide saptadık:

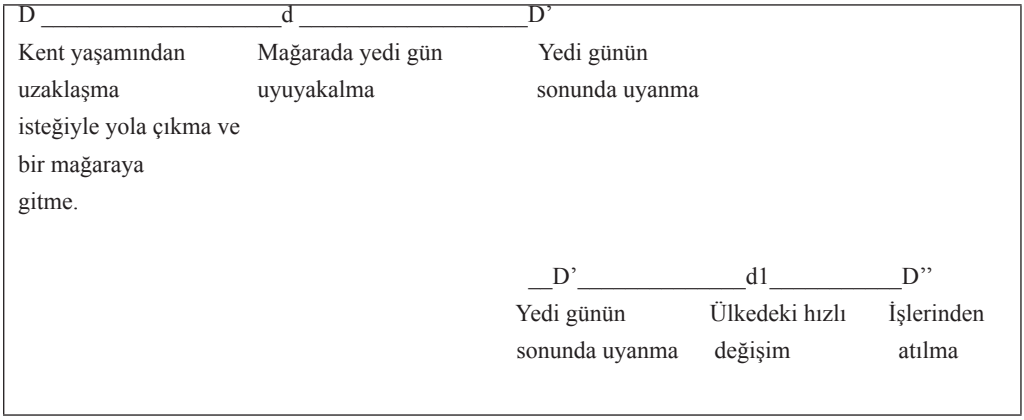
* Yedi arkadaşın kent yaşamından uzaklaşmak istemeleri ve bir mağaraya gitmeleri.

* Mağarada yedi gün yedi gece uyuyakalmaları.

* Uyandıktan sonra yiyecek bir şeyler almak için köy bakkalına gitmeleri ve fiyatların yedi yıl geçmiş kadar yükseldiğini görmeleri ve devalüasyon olduğunu öğrenmeleri.

* Evlerine dönmeleri ve yedi gün ortalıkta görünmedikleri için işten atıldıklarını öğrenmeleri.

İncelediğimiz öykünün genel yapısını bir anlam ekseni üzerinde şu şekilde gösterebiliriz:

Birinci Oluntu (D):

Başlangıç durumu: Kent yaşamından uzaklaşma isteğiyle yola çıkma ve bir mağaraya gitme.

Dönüştürücü öğe (d): Mağarada yedi gün uyuyakalma.

Bitiş durumu: Yedi günün sonunda uyanma.

İkinci Oluntu (D'):

Başlangıç durumu: Yedi günün sonunda uyanma.

Dönüştürücü öğe (d1): Ülkedeki hızlı değişim.

Bitiş Durumu (D"): İşlerinden atılma.

3. SONUÇ

Bu çalışmada metindilbilimin ana unsurları olan kavramlar ve teknikler doğrultusunda Muzaffer İzgü'nün "Yedi Uyurlar" adlı öyküsü incelenmiştir. Yapılan bu incelemede aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Öykünün kahramanları olan yedi arkadaşın davranışları ve söylemleri, onlara yoldaşlık eden köpekleri, öykünün anlatım biçemi ve adı göz önünde bulundurulduğunda, bu öykünün Yedi Uyurlar efsanesine göndermede bulunduğu açıktır.

2. Öyküdeki bağdaşıklığı sağlayan yinelemeler rastlantısal olarak değil, bilinçli olarak kullanılmıştır. Yedi sözcüğünün 70 kez yinelenmesi, 'Ve onlar arkadaştılar' tümcesinin paragraflar arasında düzenli olarak kullanılması ve 85 tümcenin "idi" ad eylemiyle bitirilmesi, öyküye efsanevi bir anlatım kazandırmıştır.

3. Öyküdeki artgönderimler ve öngönderimler yoluyla öykünün tümceleri ve paragrafları arasında anlamsal bütünlük oluşturulmuştur. Ayrıca, eksiltili yapılar ve bağıntı öğeleriyle tümceler arası ilişkiler sağlanmıştır.

4. Öyküler kısa yazılar olduğundan, bu öyküde de yazar anlatmak istediklerinin tamamını yazıya dökmemiş, örtük anlatımlar kullanarak okuyucunun çıkarımlar yapmasına olanak tanımıştır.

5. Öykü anlam boyutunda genel olarak tutarlıdır. Ancak öykü kahramanlarının yola çıkmadan önce eşleriyle vedalaşmalarının anlatıldığı bölümde bir belirsizlik söz konusudur. (100-114. tümceler arası) İlk önce "*İkisinin karısı helal aldı helal verdi, beşininki beddua ettiler.*" denilmekte, aynı paragrafın sonunda "*Bir kadın beddua etti, öteki dört kadın beddua etmediler.*" denmektedir.

6. Öykü sıfır odaklayım tekniğiyle yazılmış, bu da öyküye nesnellik katmıştır.

7. Öykü kişileri olan yedi arkadaşın ve yanlarındaki köpeklerinin betimlemesi, öykünün efsanevi anlatımıyla örtüşmektedir.

8. Öyküdeki gerçek zaman ile kurmaca zamanın yakınlığı, öyküdeki toplumsal eleştirilerin yorumlanmasına olanak sağlamaktadır.

9. Öyküdeki olaylar, birbirine her açıdan zıtlık oluşturacak biçimde betimlenen iki

uzamda geçmektedir: Kır ve şehir. Bu iki uzamın birbirine karşıt kullanımı (mutluluk veren X mutsuz eden) Tanzimat döneminden beri edebiyatımızda görülmektedir.

Sonuçta, M. İzgü'nün Yedi Uyurlar adlı mizahî öyküsünün, metinlerin biçimsel ve anlamsal bütünlüğünü oluşturan *bağdaşıklık* ve *tutarlılık* ölçütlerine uyduğu söylenebilir.

Kaynakça

Aksan, D. (1999). Anlambilim / Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Ankara: Engin Yayınları.

Aydın, M. (2007). Dilbilim El Kitabı, İstanbul: 3F Yayınları.

Günay, D. (2003). Metin Bilgisi, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Güner, E. S. (2008). "Türkçe İçin Derlem Tabanlı Bir Anafor Çözümleme Çalışması", Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne.

Hengirmen, M. (1999). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara: Engin Yayınları.

İzgü, M. (1984). Orta Direği Yıkan Ayı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kıran, Z., Kıran, A. E. (2002). Dilbilime Giriş, Ankara: Seçkin Yayınları.

Kıran, Z., Kıran, A. E. (2007). Yazınsal Okuma Süreçleri, Ankara: Seçkin Yayınları.

Kocaman, A., vd. (2003). Söylem Üzerine, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.

Onursal, İ. (2003). "Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık", *Günümüz Dilbilim Çalışmaları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Oraliş, M., Ozil, Ş. (1992). "Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi", *Dilbilim Araştırmaları 3*, İstanbul: Hitit Yayınları.

Özdemir, E. (1983). Okuma Sanatı: Nasıl Okumalı, Neler Okumalı, İstanbul: Varlık Yayınları.

Pospelov, G. N. (1995). Edebiyat Bilimi, İstanbul: Evrensel Yayınları.

Rifat, M. (1999). Gösterge Eleştirisi, İstanbul: Kaf Yayınları.

Sığırcı, İ. (2005). "Metin Bilgisi", *Dilbilim ve Uygulamaları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Şenöz, C. A. (2005). Metindilbilim ve Türkçe, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Uzun, L. S. (1995). Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı, Ankara: Simurg Yayınları.

Vardar, B. (1988). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, İstanbul: ABC Tanıtım Basımevi.

Yüksel, A. (1995). Yapısalcılık ve Bir Uygulama: M. Cevdet Anday Tiyatrosu, Ankara: Gündoğan Yayınları.

YEDİ UYURLAR

Yedi arkadaş, yedisi birden yola çıktılar.

Ve onlar arkadaştılar. Ve onların bir de köpekleri var idi. Köpekleri, bildiğimiz köpeklerdendi.

Yedisi birden yola çıktılar. Ama ilkin hazırlandılar. Hazırlanırken birbirlerine dediler ki:

"Arkadaşlar, kim ki kimden önce hazırlana, bir ötekine yardım ede. Onun elinden tuta, azığını torbaya koya, üst başını çıkınlaya… Hazırlanacak bir tek kişi kalsa, ötekiler ona yardım ede, yöresinde fır fır döne." Böyle dediler, böyle konuştular.

Ve onlar arkadaştılar…

Sözlerinde durdular. Birbirlerine yardım ettiler. Kim ki eli böğründe boş dururken görüldü, öteki onu dürttü ve dedi ki:

"Sözümüz büyüktür. Elini böğründen çek, tut işin ucundan."

Köpeği saymazsak, uzun sürmedi yedi kişinin hazırlığı. Köpek kendini hazırladı. Bir zoru yoktu onun hazırlanmakla. Onun yiyeceğini yedi arkadaş sırasıyla taşıyacaklardı. Öyle söz verdiler, öyle konuştular.

Yedi arkadaş, yedisi birden yola çıktılar.

Ve onlar arkadaştılar.

Birinin tırnağı sızlasa, ötekinin de sızlar idi. Birinin burnu aksa, ötekinin de akar idi. Ve birbirlerine güvenirler idi. Ama unutabilirler idi. Öyle konuştular.

"Şimdi, dediler, iki kişi bir olacak, öteki kişinin yolluğuna bakacak. Bakacak ki eksiği var mı görecek. Eksiği varsa alay etmeyecek, gülmeyecek… Gülümsemeyecek bile. Karşısındaki alınmasın diye alçak sesle "Şuyun şuyun eksik, ah kim bilir benim de neyim eksik, ama önce seninkini tamamlayalım, sonra benimkine bakalım." diyecek. Böyle sözleştiler, sözlerinde durdular. Bir sabah vakti, "Tamam mıyız?" demediler. İlkin eksiklerine baktılar. Üçünün birer eksiği, birinin iki eksiği çıktı. Öbür üçü tamamdı, iyi hazırlanmışlar idi. Ama iyi hazırlanmışlıklarından dolayı gururlanmadılar, ötekilere yukarıdan bakmadılar. Yardımcı elleriyle eksikleri tamamladılar. Eksikleri tamamlarken sanki kendi eksiklerini tamamlıyorlarmış gibi alçak gönüllü idiler. İşte ondan sonra "Tamamız." dediler.

Yedi arkadaş, yedisi birden yola çıktılar.

Ve onlar arkadaştılar.

Ve onlar, hemen yola çıkmadılar. Yola çıkmadan önce helalleştiler. Çünkü onlar helali, haramı biliyorlardı. Birbirlerinden izin istediler, belli bir zaman için kavileştiler. Ve dediler ki, "Helalleşelim, burada buluşalım. Köpek, eşyalarımızın başında dursun." Ve köpeği okşadılar. Yedisi birden dağıldılar.

Onlar dağılırken yağmur yağıyor idi. Dediler ki:

"Yağmur dinince burada olalım. Sonra yola revan olalım."

Ve yağmur yağdı, yağdı. Köpek eşyaların başında bekledi. Köpek ıslandı. Ama köpek sadık köpekti, eşyaların yanından hiç ayrılmadı. Çok acıktı, istese torbayı parçalar, içindeki kuru şeyleri yer idi, ama yemedi, sahiplerini bekledi. Köpek yedi kişiyi bekledi.

Gök yeri öptü, yer göğü…

Şimşekte ayrıldılar.

Gök ikiye yarılır gibi oldu. Koca bir ışık aydınlattı yeryüzünü. Ve ışık öylece kaldı. Yağmur damlaları altın damlası oldu. Gök açıldı. Bulut güldü. Ve köpek açtı. Torbalara hiç dokunmadı. Sahiplerini bekledi.

Yedi arkadaş, yedisi birden göründüler, yedi ayrı yönden geldiler. Sanki bir düdükle yola çıkmış, bir düdükle oraya gelmiş idiler. Köpek bile şaşırmış idi bu işe. Kuyruğunu hangisine sallayacağını bilememiş idi. Ve acı acı bağırmış idi.

Ve onlar ilkin köpeğin karnını doyurdular. Yedi arkadaş, yedisi de ayrı ayrı köpeğin sırtını okşadılar. Köpek iyice doyup gerilende, onlar bağdaş kurup oturdular. Gözleriyle anlaştılar. Ve gözleri dedi ki: "Biz helalleştik, siz helalleştiniz mi?"

El verdik, el aldık, gözü göze saldık, gözlerden helal, ağızlardan söz aldık, helaldir dediler, her şey helaldir. Varın gidin, yolunuz açık olsun. Gönlünüzü hoş tutun. Biz burada kalırız. Kalırız amma yolunuzu gözleriz. Bir gece, bir de gündüz, ondan sonra alışırız. Geri günler eklenir birbirine. Ve bizler sabırlıyız. Sabrımız büyüktür. Taşan sabrımızı yutkunuruz, baştan sabrederiz. Sabır bizi şişirir. Şiştikçe daha sabırlı oluruz. Çocuklar ve dahi sabırlıdırlar. Onlara sabrı biz öğretiriz.

Ve onlar arkadaştılar. Onlar yedi arkadaştılar.

Yedisinin karısı da böyle mi düşündü, böyle mi helal verdi, helal aldı acaba? Yo, ikisininki helal aldı, helal aldı. Beşininki beddua ettiler. Kötü kötü söylendiler. Onlar sabretmedi. Onlar kocalarına kötü davrandılar. Kötü kötü baktılar. Artlarından su dökmediler, el etmediler, gönül almadılar, gönül vermediler. Dilleri bir karış idi onların. İçlerinden biri, "Gidişin olsun, dönüşün olmasın senin herif" dedi. İşte bu kadın eziyeti seviyor idi. Çünkü kendisi eziyet içinde idi. Öteki dört kadın, beddua etmediler, kötü söz etmediler, ama gönülden razı olmadılar. İçlerinden birisi dedi ki, "Bıktım." Amma söz etmedi, acaba neden bıktı, neden bıktığını açık açık söylemedi.

Yedi arkadaş, yedisi birden yola çıktılar.

Ve dahi köpek onların ardında idi.

Köpek mutlu idi.

Yedi arkadaş mutlu idi.

Yedi arkadaşın mutluluğu yüzlerinden belli idi.

Hava çok güzel idi.

Yedisinin de yürekleri kabarıyor idi.

Köpek bazen öne geçiyor, bazen arkada kalıyor idi.

Yanlarından geçenler onlara bakıyor, onlar yabancılara selam veriyorlar idi. Yükler ağır idi, ama onlara çok hafif geliyor idi. Sanki yükün altında başka biri var, o görünmeyen biri onlara yardım ediyor idi. Köpeğin yiyeceği buradan oraya birinde, oradan oraya başka birinde idi.

Ve onlar konuşuyorlar idi:

"Bizler mutluluğu aradık. Şimdi onu görüyoruz. Gördüğümüz şeye mutlaka yaklaşacağız. Onu elimizle tutacağız. Biz yedi arkadaş, yedi can, ona koşuyoruz, mutlu olmaya. Mutlu olmayı biz istedik, oturduk, konuştuk. Ve karar verdik. Gidiyoruz dedik. Sözümüzde durduk. Sözümüzde durmasaydık, şimdi karılarımızın yanında olacaktık. Ve onlar şimdi ardımızda kaldılar. Biz onlara er geç varacağız. Ve gördüklerimizi onlara anlatacağız. Belki bizi ilkin

dinlemek istemeyecekler, ama sonra bizi dinleyecek, söylediklerimize inanacaklar. Ve biz onlara diyeceğiz ki, "Ey kadınlar, biz size yalan söylemedik, ne gördükse bir bir anlattık." Çocuklar daha çok dinleyecekler, dizimize oturacaklar. Ve biz onlara diyeceğiz ki, "Büyüyünce siz de bizim gibi olacaksınız. Her şey aslına çeker. Bize gıpta etmeyin ve gününüzü bekleyin. Günü geldiğinde siz istemeseniz de olacak."

Ve onlar yedi arkadaştılar.

Yedi lokmanın her biri, bir başka idi.

Lokmalar bir ondan, bir bundan alınıyor idi. Her şeyin tadı değişmiş idi. Ekmek börek olmuş, soğan tatlılanmış idi. Ellerini attıkları katı iken, ağza girince şurup oluyor idi. Ekmeğin böyle güzel, ötekinin öyle güzel olduğunu hiç görmemişler idi. Köpek bile kuru ekmeği öyle bir iştah ile yiyor idi ki, onun ağzının şapırtısı ortalığı kaplıyor idi. Biri şöyle dedi:

"Ekşi nar tatlanırmış tatlı yerde. Kara ekmek apak olurmuş mutlu yerde."

Ve bir başkası dedi ki:

"Gözümün önündeki perde açıldı. Bir dünya varmış meğer. Bu dünyanın kokusu başka, tadı başka."

Yedi kişi gülümsediler.

Güneş de onlara gülümsedi. Ve sordu, "Yakıyor muyum sizi?" Hepsi birden güneşe baktılar. Bir tek köpek dilini çıkardı güneşe, ötekiler memnun başlarını salladılar.

Bir pınar onlara hayat sundu. Bir güneş var idi sanki suyun içinde, bir ikinci güneş. Su öyle parlaktı. Avuç avuç içtiler, yüzlerine sürdüler. Ve dahi bu sudan yanlarına aldılar. Su dile geldi, onlara şöyle dedi: "Ben en güzeliyim. Benden güzeli yok burada, çok için."

Onlar suya dediler ki:

"Çok içtik. Çok tükettik, yerine bol bol gele. Haydi, başkalarını da bekle böyle sessiz. Memnun kaldık senden pınar."

Ve onlar uzun bir yolculuktan sonra vardılar mağaraya…

Mağara o mağara.

Onlara denmişti ki: "Görünüşü ay gibi, ama yarım ay. Yarım ayın sağ yanı açıktır, sol yanı kapalıdır. Gündüzse, açık yerinden güneş doğar, kapalı yerinden güneş batar. Şayet geceyse, yedi kardeş yıldızı açık yerindedir mağara ağzının. Bir cılız yıldız sol yanında göz atar, işte o yanından değil, bu yanından gireceksiniz mağaraya. Işığınızı yakacaksınız, ilerleyeceksiniz. Fazla ileri gitmeyin, ortada bir yer, işte kocaman, orası… Yazın serin olur, kışın sıcak olur. Yazın eser, hangi deliğinden üfler bilinmez, ama üşütmez, hoş olur insan, yorgunluğu hemen geçer, uyur gider. Kışınsa yorgan tepende, ayağın sıcacık. İşte öyle bir mağara…"

Ve onlar…

Yedi arkadaştılar. Yedisi birden mağarayı gördüler, yüklerini sağ yanlarına aldılar, köpeği önlerine kattılar. Ve onlar parmaklarını mağaranın sağ yanına uzattılar. Alacakaranlıkta yarım ayı gördüler.

Ve onlara kucak açtı mağara. "Buyurun, dedi sağ yanımdan. Çoktandır kimse uğramaz, bir can girmez içime. Girin ki içime, üşüyorsanız ısıtayım, yanıyorsanız soğutayım…"

Yedi arkadaş, yedisi birden girdiler mağaraya. Yedisinin birden sesi öttü mağaranın içinde. Duvarlar ses verdi yedi arkadaşa, birbiri ardına, "Hoş geldiniz, hoş geldiniz…"

Köpek havladı. Ve dahi köpeğe de yanıt geldi.

"Hoş geldin!"

Ve onlar oh'ladılar. Torbalarını açtılar, serdiler, yattılar.

Tatlı bir düş sardı onları. Kucakladı. Sımsıkı sarıldı. Ne araç sesi, ne saat zili, ne karı dırdırı, ne bakkalın çatık kaşı, ne kasabın oynayan başı, ne müdürün tafrası, ne şefin havası, ne elektrik su parası, yok idi.

İlk biri uyandı, ötekini uyandırdı… Ötekileri uyandırmak için saatine baktı. Ve o kişi bakmasa ve o kişi saatini görmese idi; görse bile, o saat elektronik olmasa idi. İlkin o kişi de inanmamış idi. Nasıl olur idi, hiç insan yedi gece, yedi gündüz uyur mu idi? İşin içinde bir yanlışlık, elektronik saatte bir bozukluk var idi. Ama her şey bozulur, elektronik saat yalan söylemez idi. Güneşin doğuşu gibi ayarlı idi, ama belki…

Yedisinin saati de yedi gün uyumuş olduklarını gösteriyor idi. Biri dedi ki: "Nasıl iştir arkadaşlar, nasıl uyuduk yedi gün, yedi gece?" Başka biri dedi ki: "Oh oh, nasıl uyanmaz, yetmiş yedi gece uyumadığımıza şükredelim. Ve dahi hemen kalkıp gidelim. Çünkü iznimiz bir cumartesi, bir de pazar idi."

Ve onlar yedi arkadaştılar.

Yedisi birden ayağa kalktılar. Sanki bedenlerinin içine ayrı bir güç girmiş idi, bu yedi gün, yedi gece içinde. Öyle hafif, öyle zinde olmuşlar idi ki, bildikleri şarkıları söylemeye başladılar.

Ve köpek onlara katıldı.

Bir acıkmış, bir acıkmışlar idi. Ama torbalar boş idi. Yedi gün, yedi gece içinde köpek, tüm torbaları açmış, içindekileri yemiş idi.

Onlar köpeğe kızmadılar. Hak verdiler. İçlerinden biri dedi ki: "Haklıdır köpek. Biz yedi gün, yedi gece uyuyunca, ölecek değildi herhâl…"

Yedisi birden baş salladılar. Hazırlandılar.

Mağaranın sağ yanından ilkin köpek çıktı, ardından yedi kişi. Işık gözlerini kamaştırdı, ama onlar ışığı da sevdiler. Yedi gün karanlık uykudan sonra, güneşin ışığı tatlı geldi onlara…

Ama ah şu karınları yok mu idi, mideleri yedi gün bomboş durmuş, şimdi ne bulsa öğütmeye hazır idi. Bir somun ekmek, biraz helva… Helva olmasa peynir… O da olmasa kara zeytin…

Bir köy olsa, köyde bakkal olsa…

Ve onlar bir köy bakkalı buldular. Bakkalda ekmek de helva da buldular. Ve kulaklarına ve dahi gözlerine inanamadılar. Hiç olur mu idi? Köy bakkalı binliğe, kuruşlukmuş gibi bakmış idi. Şöyle binliği eline almış, tekrar elini uzatmış idi. Şuncacık helvaya, yedi somuna binlikler yetişmiyor idi. İçlerinden biri, "Biz yedi gün değil de yedi yıl falan uyumuş olmayalım" dedi.

Bakkala ayı sordular, günü sordular. Bakkal günü gününe söyledi. Tamam idi, mağarada yedi gün yedi gece uyumuşlar idi. bu işin içinde iş var, köy bakkalı değil, bir soyguncu idi. onları burada görünce kazığı atmış idi. Ama midelerini susturmak için katlanmak zorunda idiler yedi kişi.

Ve onlar yedi arkadaştılar. Söz verdiler, bakkalı şikâyet edecekler idi. Biri dedi ki: "Çabuk varalım."

Dolmuşa bindiler, o direksiyondaki adam elini açtı, açtı, açtı da açtı, "Dağdan mı indiniz,

haberiniz yok galiba, petrole ühüü ne zam geldi, ne zam." dedi.

"Bir haftada mı?" diye sordu biri.

"Bir haftayı az mı sandın sen arkadaş?"

Bir başka dolmuşa bindiler. Birbirlerinden paralar istediler.

Gazeteyi gördüler. "Devalüasyon… Dolar fırladı, uçtu."

Ve onlar doların fırladığı yeri gördüler, dediler:

"Biz yetmiş yedi yıl değil, galiba üç yüz yıl falan uyumuşuz."

Evlerine geldiler. Ve dahi yedisi de evlerine girdiler.

Çok kötü karşılandılar. Kadınlar üstlerine çullandılar. Avaz avaz bağırdılar:

"Neredesin yedi gündür, mercimeğin kilosu kaça fırladı biliyor musun, kuru fasulye kaça fırladı biliyor musun, kemik dana kaç oldu haberin var mı? Bana bıldırcın avlayıp da getirecekmiş, ördek avlayıp da getirecekmiş, başına çalınsın senin, e mi?"

Böyle bağırdı kadınlar.

Ve onlar işlerinden de oldular.

Biri öğretmen idi, yedi gün ortada görülmeyince şüpheleri üzerine çekti ve görülen lüzum üzerine işine son verildi.

Biri memur idi. kadroda bir boşluk görünce, hemen üçüncü günü bir sınav açtılar, başvuran yedi bin beş yüz kişinin içinden bir kişiyi onun yerine işe aldılar. Ve gazetelerde konuştular, "Yeni kadrolar açtık." dediler.

Biri işçi idi. daha uykunun üçüncü günü adresine "İşine son" yazısını postalayıp yerine asgari ücretle birini aldılar.

Biri tezgâhtar idi. Ve patronu bugün yarın onu sigortaya alacak idi. Tezgâhtarın yittiğini görünce, derin bir soluk alıp yerine yenisini sigortasız tarafından koymuş idi.

Biri köşede simitçi idi. Öteki köşenin simitçisi "Vah vah, öldü arkadaş" diyerekten, dördüncü günü daha iyi iş yapan köşeye konmuş idi.

Biri emekli idi. beşinci günü gazetelerde yedi yitik haberi çıkıp da birinin emekli olduğunu öğrenen sandık, "Ha şöyle, yitiyitiverin" diyerek sofradan bir boğazın eksildiğine sevinmiş, bu arada "Emekli yaşını seksene mi yoksa doksana mı çıkarsam" diye düşünmüş idi.

Öteki biri, yüksek okulda öğrenci idi. En çok da o dedi: "Biz gerçekten yedi gün, yedi gece uyumadık, yedi gün içinde bunca yasa çıkarılamaz, bunca yasa ve YÖK kararı uygulamaya konulamaz. Biz galiba beş yüz yıl falan uyuduk." Yüksek okul öğrencisi sınıfta kalmış idi, belge almış idi, hiçbir okulda okuma hakkı kalmamış idi, aldığı burslar bir hafta içinde isteniyor idi, bir yandan askere çağrılıyor idi, şebekesini üç gün içinde dekanlığa teslim etmezse, çok ağır cezalara çarptırılacağı ufacık bir pusulayla haber veriliyor idi.

Köpeğe hiçbir şey olmamış idi.

Köpek, yine köpek idi.

Özet

Bu çalışmada Muzaffer İzgü'nün Yedi Uyurlar adlı öyküsü metindilbilimsel yöntemlerle incelenmiştir. Metindilbilim, tümce ötesi dilsel yapılardaki ilişkileri inceleyen, metinlerin üretilme ve anlaşılmasındaki düzenlilikleri saptayan bir bilim olduğundan bu çalışmada metindilbilim yöntemi kullanılmıştır. Metindilbilimsel yöntemler, metnin biçimsel boyutunu ilgilendiren küçük yapısının ve anlamsal boyutunu ilgilendiren büyük yapısının detaylı olarak incelenmesine olanak vermektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde metin ve metindilbilim kavramları hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümünde ise metnin yapısı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Metnin yapısı, küçük yapı ve büyük yapı olmak üzere iki bölümde değerlendirilmiştir. Metindeki yinelemeler, artgönderimler, öngönderimler, örtük anlatımlar, eksiltili yapılar ve bağıntı öğeleri saptanarak metnin küçük yapısı incelenmiştir. Metnin büyük yapısı kapsamında ise, metnin tutarlılığı, anlatıcı ve bakış açısı, öykü kişileri, öyküdeki zaman ve uzam ile öykünün genel anlamsal yapısı değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Metin, metindilbilim, öykü, küçük yapı, büyük yapı.

TEXT LINGUISTIC ANALYSES: MUZAFFER İZGÜ'S STORY, YEDİ UYURLAR

Abstract:

In this study Muzaffer İzgü's Yedi Uyurlar Story is analysed by text linguistic methods. Since text linguistics is a science that analyses the relationships between structures beyond sentence and determines the regularity of the production and comprehension of texts, text linguistics method was used in this study. Text linguistic methods allow a detailed analysis of microstructure, which concerns stylistic aspect of a text, and macro structure, which concerns semantic aspect of a text.

The first part of this study gives information on the concepts of text and text linguistics; as for the second part, it examines the structure of the text in detail. The structure of the text is evaluated in two parts as microstructure and macrostructure. Repetitions, anaphoric references, cataphoras, implicit expressions, ellipsis structures and correlation elements were determined, thus microstructure of the text was analysed. As for the macrostructure of the text, consistency of the text, narrator and aspect, characters of the story, time and location of the story and overall semantic structure of the story were analysed.

Key Words: *Text, text linguistic, story, microstructure, macrostructure.*